

‘De Amerikanen zijn uit ander hout

Jan van Oudheusden geeft tips bij examenonderwerp

Vorig jaar verscheen van zijn hand *Een kleine geschiedenis van de Verenigde Staten* bij uitgeverij Prometheus/Bert Bakker. Oud-hoofredacteur van *Kleio* Jan van Oudheusden is daarom de aangewezen persoon om suggesties te doen voor bronnen en anekdotes bij het examenonderwerp.

Daan Schuijt is
hoofredacteur van
Kleio.

Het gesprek vindt plaats in de studeerkamer bij Van Oudheusden thuis in Waalwijk. Drie wanden vol boeken, twee rommelige bureaus en een groot raam dat uitkijkt op de tuin. Het is de kraamkamer van meerdere delen uit de serie notendopboekjes: een paar meter boeken over de Eerste Wereldoorlog en over het Midden-Oosten, China, Amerika. Onlangs verscheen nog een heruitgave van *Een kleine wereldgeschiedenis*. Voordat we gaan zitten, schuift Van Oudheusden nog wat proefdrukken opzij voor een katern van een methode van ThiemeMeulenhoff. Hoewel hij met pensioen is, schrijft hij nog altijd mee aan lesmethodes.

Aanleiding voor het gesprek is het thema *De Verenigde Staten en hun federale overheid 1865 – 1965*. De vraag is of Van Oudheusden wat mooie anekdotes of minder bekende bronnen weet die je in de klas zou kunnen gebruiken.

Buitenlands beleid

De vraag is makkelijker te stellen dan te beantwoorden: er is immers zo veel om over de VS te laten zien. De grote lijnen uit de stofomschrijving kunnen als leidraad dienen. Bijvoorbeeld die over het buitenlands beleid. Van Oudheusden twijfelt: ‘Eigenlijk kun je tot na de Burgeroorlog amper van een buitenlandse politiek spreken. Jefferson was de eerste minister van Buitenlandse Zaken, maar die had slechts een man of vijf in dienst. Om brieven te kopiëren en dat soort dingen. Pas rond 1900 heb je met McKinley en de annexatie van de Filipijnen voor het eerst een president die zich in het buitenland roert. Hoewel hij daartoe ook aangezet moest worden. De *yellow press* kopte ‘Remember the Maine, to hell with Spain!’ nadat in 1898 het Ameri-

‘De Amerikanen bedrijven min of meer ad hoc buitenlandse politiek’

kaanse marineschip de Maine in de haven van Havana was ontploft, al of niet door toedoen van Spanje. Cuba was nog in Spaanse handen. Onder de Amerikaanse bevolking waren enkele groepen wel gevoelig voor het opkomende imperialisme. Ondernemers, missionarissen en de populaire pers begonnen een lobby. McKinley vroeg het Congres om in te grijpen om de rest van de wereld te laten zien dat zij de onafhankelijkheidsstrijd van Cuba tegen Spanje steunden. Van kolonisatie kon geen sprake zijn. Dat is een goed voorbeeld van hoe de Ame-

gesneden'

rikanen min of meer ad hoc buitenlandse politiek bedrijven. Het gaat om het verdedigen van het eigenbelang of om het verspreiden van het vrijheidsideaal. *Manifest Destiny* en de Monroe-doctrine worden er dan als grote woorden bij gehaald, maar die kun je te pas en te onpas wel gebruiken om militaire bemoeienis te rechtvaardigen. Rond 1900 waren de deelstaten nog heel erg op zichzelf en bestond er op het gebied van buitenlandse zaken nauwelijks een gedeelde visie. Bovendien verwisselde de gehele staf om de vier jaar als er een nieuwe minister of president zat.'

Nobelprijs

Eenmaal op gang, komen de anekdotes en voorbeelden al snel. Van Oudheusden: 'Weet je wie in 1906 de Nobelprijs voor de Vrede won? ...Teddy Roosevelt! Het was pas de tweede keer dat de prijs werd uitgereikt. President Roosevelt had succesvol bemiddeld in de oorlog tussen Rusland en Japan. Bang dat de oorlog te ver zou doorslaan richting Filipijnen, stelde hij zich als vredestichter op tussen de twee partijen. Even daarvoor, in de *State of the Union* van 1904, had Roosevelt overigens zijn heel eigen draai aan de Monroe-doctrine en de Amerikaanse buitenlandse politiek gegeven. De stelregel was dat de VS zich niet actief zouden opstellen ten opzichte van de Europese landen met bezittingen op het westelijk halfrond zolang die zich niet zouden uitbreiden. In 1903 gebeurde dat toch. In Venezuela was een burgeroorlog geweest en de nieuwe president Cipriano Castro weigerde openstaande leningen aan het buitenland terug te betalen. Daarop blokkeerden Engelse, Franse en Duitse schepen de Venezolaanse havens. Castro verwachtte steun van de VS, maar die lieten nog niet van zich horen. Castro besloot toen in te gaan op gebiedseisen van de Europeanen, met name door Duitsland. Dat is wel een reden voor de Amerikanen om in te grijpen. Bang dat de onrust in andere landen in Latijns-Amerika ook door de Europeanen uitgebuit zal worden, besluiten de VS in de jaren daarna actiever in te grijpen in Cuba, Nicaragua, Haïti. Die ommekeer in de buitenlandse politiek staat bekend als de *Roosevelt corollary*, ook wel *Big Stick Policy*.'

Nativists

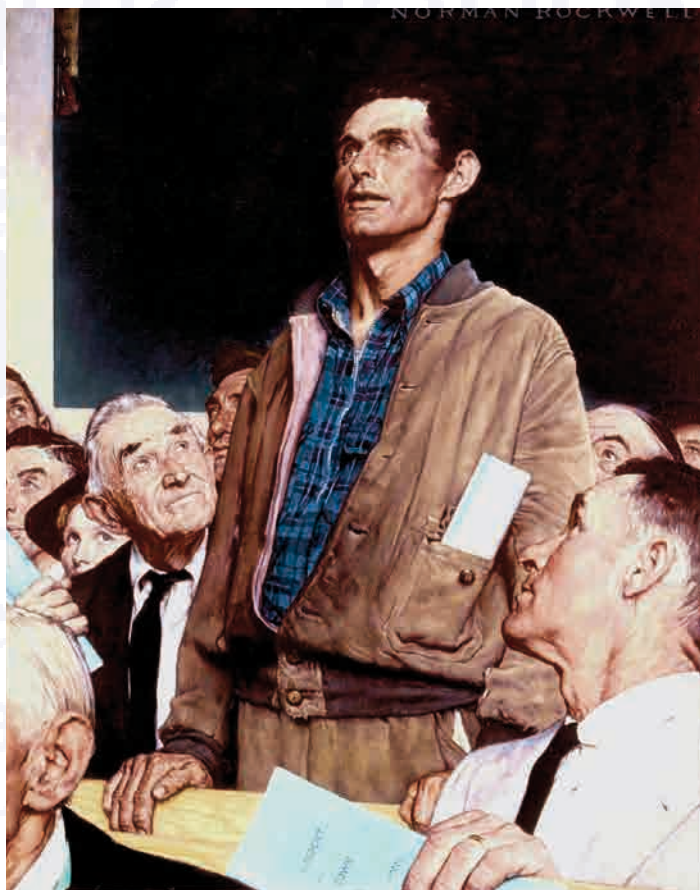
'Die afkeer van Europese inmenging op het westelijk halfrond is natuurlijk terug te voeren op de onafhankelijkheidsstrijd van de VS. Je kunt een verband tussen de Monroe-doctrine en het *nativism* trekken. Als aan het einde van de negentiende en begin twintigste eeuw beperkende maatregelen worden genomen om de immigratiestroom af te zwakken, gebeurt dat onder meer met het beroep op een soort puur Amerikaans burgerschap.

De *New York journal* speelde een rol bij het uitbreken van de Amerikaans-Spaanse oorlog in 1898, door te berichten dat de USS Maine was opgeblazen door de Spanjaarden.

Roosevelt, gewapend met zijn *big stick*, laat zijn vloot patrouilleren in de Caribische Zee. Cartoon, 1904, door W.A. Rogers. The Granger Collection, New York.

Freedom of Speech

Chinezen zouden daaraan niet kunnen voldoen, maar ook armere immigranten uit het zuiden en oosten van Europa niet. De speelfilm *Avalon* laat die sfeer prachtig zien, als een Joods-Russisch gezin uitgerekend op 4 juli 1914 in Baltimore aankomt om zich daar te vestigen. In de film staat de tweede generatie immigranten centraal die feitelijk geamikaniseerd worden. Ze wonen later in suburbs en kijken televisie. Heel anders dan hoe hun ouders ooit met de nodige argwaan begroet werden. De *nativists* vreesden dat dit soort immigranten het socialisme zouden overbrengen en in de VS verspreiden. Wacht, even kijken of ik een fragment kan vinden op internet.'

'Het socialisme is nooit groot geworden in de Verenigde Staten, mede door de onderlinge verdeeldheid van de arbeidersklasse'

Eenmaal op internet schakelt Van Oudheusden snel van foto's naar liedjes, naar cartoons: 'Als je gaat zoeken op *Industrial Workers of the World*, kom je vanzelf afbeeldingen tegen met daarop protesten van arbeiders in wel drie

Freedom of Worship

of vier talen: Italiaans, Hebreeuws, Duits en Engels. Het laat in een oogopslag de onderlinge verdeeldheid van de arbeidersklasse in de Verenigde Staten zien. Mede daarom is het socialisme nooit groot geworden in de Verenigde Staten, los van het geloof in de individuele *pursuit of happiness*. Toch was er wel een socialistische onderstroom aanwezig. Henry Wallace, vicepresident onder Franklin Roosevelt, sprak openlijk over zijn sympathie voor de experimenten die Stalin met zijn vijfjarenplannen doorvoerde.'

Ander hout

'Ken je het schilderij *American Gothic* door Grant Wood? Dat is uit 1930. Ik liet het altijd zien om uit te leggen waarom het socialisme in de Verenigde Staten niet aansloeg. Amerikanen zijn eenvoudigweg uit een ander hout gesneden en dat laat dit schilderij heel duidelijk zien. Een ode aan de strenge, solide bewoners van de Midwest: kleinsteden, afstammelingen van de pioniers, onafhankelijk, godvrezend, achterdochtig tegen het moderne en het familieverband koesterend. Wood hoort bij de zogenoemde 'regionalisten', maar is tevens te beschouwen als een erfgenaam van de po-

Freedom from Want

pulisten, die eind negentiende eeuw kritiek leverden op de uitwassen van de *Gilded Age*: de succesjaren van de trusts en grote ondernemers als Carnegie en Rockefeller. Een aanduiding die ontleend is aan het boek door Mark Twain: *Gilded Age. A tale of today* uit 1873. Het is een satire op de politieke corruptie en het ongebreideld kapitalisme die na de Burgeroorlog waren ontstaan.

Vanaf de jaren veertig heb je een andere schilder: Norman Rockwell. Die heeft zijn naam te danken aan de verbeelding van de Amerikaanse waarden in de jaren veertig, vijftig en zestig. Vooral zijn serie *The Four Freedoms* is in dit verband erg bekend. Hij maakte die naar aanleiding van de *State of the Union* van Roosevelt in 1941. Roosevelt refereerde aan vier onwrikbare vrijheden: vrijheid van meningsuiting en geloof, vrijwaring van angst en gebrek. Rockwell verbeeldde ze voor de *Saturday Evening Post*, een cultureel, liberaal tijdschrift. In het examen van afgelopen schooljaar stond ook een bekend schilderij: *The problem we all live with*. Met dat kleine donkere meisje dat tussen al die beveiligers naar school moet. Dat behoort tot zijn latere werk, net als het mannetje bij het tijdschrift en bordspel *Mad*.

Freedom from Fear

Good old rebel

'Als het over rassenscheiding gaat, is het lied *I'm a good old rebel* aan te bevelen. Het is een bekende *Confederate Song*, waarvan er vele andere voorbeelden te vinden zijn. Eigenlijk is het een klaagzang van een zuiderling op de Unie. In zijn begintijd was het populair in kringen van de Ku Klux Klan. Kijk maar hoe het begint: *O, I'm a good old rebel / now that is what I am / And for this Yankee nation / I do not give a damn*. Verderop wordt het grover: *Three hundred thousand Yankees / Is stiff in southern dust / We got three hundred thousand / Before they conquered us*.

Veel liefdevoller is *I wish I was in Dixie* dat bijna het volkslied voor het Zuiden is. Dat is een loflied met in het refrein zinnnetjes als *I wish I was in Dixie Hooray! Hooray!* Overigens is nooit afdoende verklaard waar die bijnaam Dixie vandaan komt. De leukste verklaring is die van de bankbiljetten. In het zuidelijke New Orleans werden de bankbiljetten nog lange tijd in het Engels én Frans gedrukt, omdat de bevolking veelal van Franse komaf was. Wie elders met een biljet van tien betaalde ('dix dollars'), werd toen al snel een *Dixie* genoemd. Bij de Burgeroorlog en de strijd tussen Noord ►

Norman Rockwell liet zich inspireren door de speech van Roosevelt over de Four Freedoms. Hij maakte een serie schilderijen waarin hij de vrijheden toonde.

American Gothic, schilderij van Grant Wood uit 1930. Het bevindt zich in het Art Institute of Chicago.

en Zuid horen verder de cartoons van Thomas Nast. Hij was een Duitser van geboorte en hij werd illustrator voor *Harper's Weekly*. Lincoln was hem dankbaar voor zijn steun bij zijn herverkiezing in 1864. Nast maakte politieke spotprenten, maar bedacht ook de symbolen voor de politieke partijen, de olifant voor de Republikeinen en het ezeltje voor de Democraten. Bovendien gaf hij zowel Uncle Sam als de Kerstman hun bekende gezicht. Uit die tijd komt ook Joseph Keppler die de spot drijft met de corruptiepraktijken onder president Ulysses Grant. De zoon van Keppler zou ook een bekende tekenaar worden. En eerder hadden we het over Roosevelt en zijn *corollary*: dan moet je eens zoeken op W.A. Rogers. Die beeldt de *Big Stick Diplomacy* erg duidelijk uit.

Biografie

Als we een beetje duizelig van de liederen en cartoons worden, laat Van Oudheusden zijn blik nog eens over zijn boekenkast dwalen. 'Als je nu echt een paar goede biografieën wil lezen: ik kan je deze over John Adams en die over Harry Truman aanbevelen. Allebei geschreven door David McCullough. Adams en Truman zijn presidenten die in de slagschaduw van hun voorgangers verkeren, Washington en Roosevelt. Maar toch, als je bijvoorbeeld kijkt naar de zaken waar Truman bij betrokken is, dan is het een heel belangrijke president geweest:

'Truman was een heel belangrijke president'

oprichting van de Navo, de luchtbrug in Berlijn, het erkennen van de nieuwe staat Israël, waar minister Marshall overigens fel op tegen was. De lobbyist voor Israël, Chaim Weizmann, moest door de zijdeur het Witte Huis worden binnengeloodst. Truman besliste na rijp beraad zowat op eigen houtje om de nieuwe staat te steunen, en bleef bij zijn beslissing. Ook heel goed zijn de boeken van Daniel Walker Howe. Hij won de Pulitzer Price voor *What hath God wrought. The transformation of America 1815 – 1848*. Maar het boek over de periode ervoor (*Empire of Liberty* van Gordon S. Wood) is minstens zo goed. Beide uit de onvolprezen serie 'Oxford History of the United States'.

Vergeet dit niet!

Even lijkt het of we alles gehad hebben. Dan schiet Van Oudheusden nog iets te binnen. 'In de jaren tachtig heb ik een *Fulbright scholarship* gedaan in de Verenigde Staten. Ik volgde een cursus American Studies aan de universiteit van Minnesota. Ik zal je niet alles vertellen wat ik heb gedaan, maar ik kan je nog wel een kopie van een reeks postzegels meegeven. Die hebben allemaal met de geschiedenis van de Verenigde Staten te maken. En ik heb ook nog een *Kleio* voor je uit 1995 toen het thema *Een samenleving op de rails* was. Misschien heb je daar ook nog iets aan.' ■

Recent verscheen van Jan van Oudheusden: *Een kleine wereldgeschiedenis*, Prometheus/Bert Bakker, € 9,95. Deze maand (december 2013) verschijnt ook: *Een kleine geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog*, Prometheus/Bert Bakker, € 9,95.